

5.9.2011

Dnro 100/4/10

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha Haapamäki

HUUMAUSAINELAIN 44 §:N SOVELTAMINEN

1 KANTELU

Kantelija arvosteli valtioneuvoston oikeuskanslerille 5.1.2010 osoittamassaan kantelussa Helsingin poliisilaitoksen menettelyä seuraavasti.

- 1) Poliisi ei esittänyt kotietsintälupaa ja poliisi oli kotietsinnällä rikkonut hänen omaisuuttaan. Kantelija vaati poliisia korvaamaan vahingot.
- 2) Kantelija arvosteli vapaudenmenetystään ja vaati siitäkin korvauksia.
- 3) Kantelija arvosteli sitä, että hänet vietiin sairauslomalla käsiraudoissa poliisilaitokselle.
- 4) Kantelijan mukaan häntä painostettiin kuulusteluissa vapaudenmenetyksen jatkamisella.

Apulaisoikeuskansleri siirsi kantelun oikeusasiamiehen käsiteltäväksi.

3 RATKAISU

3.1 Tapahtumatietoja

Kantelija ja hänen veljensä epäiltiin syyllistyneen huumausainerikokseen kasvattamalla kannabista. Poliisi teki 27.10.2009 heidän asunnossaan kotietsinnän, jolloin löydettiin kannabiskasveja. Kantelija ja hänen veljensä otettiin kiinni ja vietiin Pasilan poliisivankilaan. Kantelija pääsi vapaaksi 29.10.2009 klo 14.56, joten hän oli vapautensa menettäneenä alle kaksi vuorokautta.

Kotietsinnän yhteydessä poliisi takavarikoi kannabiskasveja ja niiden osia sekä erilaisia kannabiksen kasvattamisessa käytettyjä välineitä. Lisäksi poliisi purki parvisängyn runkoon rakennetun kannabiskasvattamon. Sellaiset kasvattamon osat, joita ei ollut tarkoituksenmukaista takavarikoida (mm. lastulevyt ja kovalevyt) rikottiin, jotta asuntoon ei heti pystyisi rakentamaan uutta kasvattamoita.

Käräjäoikeus tuomitsi kantelijan ja hänen veljensä kyseisestä kannabiksen viljelystä eli huumausainerikoksesta kolmen kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Hovioikeus ei ole myöntänyt kantelijalle ja hänen veljelleen jatkokäsittelylupaa asiassa. Hovioikeus on siten todennut käräjäoikeuden ratkaisun jäävän pysyväksi. Korkeimmasta oikeudesta saadun tiedon mukaan valtiusluvan myöntämisestä koskevan asian käsittely on vielä kesken.

3.2

Kannanotot

Totean aluksi, että oikeusasiamiehellä ei ole toimivaltaa päättää vahingonkorvauksista. Kun lisäksi asian tuomioistuinkäsittelyssä on jäljempänä kerrotulla tavalla otettu kantaa kantelijan korvausvaatimuksiin, ei asia tältä osin anna minulle aihetta toimenpiteisiin.

3.2.1

Kotietsintä

Kotietsintämääräys

Suomen laissa ei ole säädetty kotietsintäluvasta, vaan kotietsintä toimitetaan poliisimiehen päätöksellä. Kotietsinnästä päättää pääsääntöisesti pidättämiseen oikeutettu virkamies, kuten tässäkin tapauksessa.

Määräys kotietsinnästä voi olla suullinenkin. Pakkokeinolain 5 luvun 5 §:ssä todetaan, että kotietsintää aloitettaessa on kirjallinen etsintämääräys esitettävä, mutta jos kirjallista määräystä ei ole, etsinnän tarkoitus on suullisesti esitettävä.

Laki ei siis välttämättä edellytä kirjallista kotietsintämääräystä, vaikka sitä onkin pidettävä pääsääntönä. Katson, että olosuhteet tässä tapauksessa ovat olleet sellaiset, että en pidä moitittavana sitä, että etsintä on toimitettu komisarion suullisella määräyksellä. Etsinnän tarkoitus on selvityksen mukaan selvitetty suullisesti, kuten mainittu lainkohta edellyttää.

Näin ollen asia ei tältä osin anna aihetta toimenpiteisiin.

Omaisuuksien takavarikko ja rikkominen

Totean ensinnäkin, että kantelijan väitteet hänen sitarinsa ja kitaransa vahingoittumisesta kotietsinnän aikana ei saa tukea poliisilta saadusta selvityksestä. Lisäselvitystä ei ilmeisestikään ole saatavissa kantelumenettelyssä eikä asiassa ole tullut ilmi perusteita esitutkinnan käynnistämiseksi. Näin ollen kantelijan väitteet jäävät tältä osin toteen näyttämättä.

Sen sijaan on selvää, että poliisi on purkanut parvisängyn runkoon rakennetun huumausaineen kasvattamiseen käytetyn rakennelman. Tässä yhteydessä rakennelman osia on rikottu (ainakin lastulevyjä ja kovalevyjä) ja ilmeisesti myös sängyn runkokuoret ovat vahingoittuneet. Myös kannabiksen viljelyyn käytettyjä lannoitteita ja ravinteita on tutkintailmoituksen mukaan hävitetty paikan päällä.

Totean, että käräjäoikeus on nyt kysymyksessä olevan syyteasian yhteydessä lausunut kantelijan esittämän omaisuuden palautus- ja korvausvaatimusten johdosta muun muassa seuraavaa. "Syytteessä kerrottujen kannabis-kasvien, niiden osien sekä niiden kasvatustarvikkeiden takavarikoiminen on ollut välttämätöntä kysymyksessä olevan rikoksen selvittämiseksi. Sen vuoksi huumausainekasvien ja huumausaineen valmistusvälineidenä käytettyjen kasvatustarvikkeiden takavarikoiminen [kantelijan nimi poistettu] asunnosta ja niiden hävittäminen ei ollut ristiriidassa Suomen perustuslain 2 luvun 10 §:n kanssa." Käräjäoikeus on hylännyt kantelijan vaatimukset. Ne olivat samat, jotka hän on esittänyt kantelussaan.

Myös minun mielestäni on selvää, että takavarikot ovat olleet perusteltuja. Omaisuuden hävittämisen osalta totean lisäksi vielä seuraavaa.

Pakkokeinolaki ei salli edes vähäarvoisen takavarikoidun omaisuuden hävittämistä. Päinvastoin pakkokeinolain 4 luvun 10 §:n mukaan takavarikoitu esine on säilytettävä sellaisenaan - tietyin edellytyksin se voidaan tosin määrätä heti myytäväksi.

Vaikka pakkokeinolaki ei mahdollista takavarikoidun omaisuuden hävittämistä poliisin päätöksellä, niin huumausainelain 44 §:n mukaan

Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa todistettavasti hävittää tai määrätä hävitettäväksi huumausaineen laittomaan tuotantoon, viljelyyn, valmistukseen, hallussapitoon tai käyttöön tarkoitetun raaka-aineen, muun aineen, laitteen tai tarvikkeen, joka voidaan takavarikoida, jos on todennäköistä, että se tulitaisiin tuomitsemaan valtiolle menetetyksi.

Tässä tapauksessa on selvitetty, että komisario on antanut määräyksen hävittämisestä. Käytettävissäni olevan selvityksen perusteella arvioituna katson, että hän on voinut harkintavaltansa puitteissa voinut perustellusti päätyä siihen, että kyseinen omaisuus todennäköisesti olisi tuomittu valtiolle menetetyksi, koska sitä oli käytetty huumausaineen laittomaan viljelyyn. Näiltä osin asia ei anna aihetta arvosteluun.

Korostan kuitenkin, että hävittäminen on poikkeuksellinen toimenpide, johon tulee ryhtyä vain kun sen edellytykset ovat selvästi käsillä. Lähtökohta on, että menettämisseuraamuksesta päättäminen kuuluu tuomioistuimelle.

Vaikka hävittäminen sinänsä ei tässä tapauksessa ole ollut moitittavaa, niin totean, että hävittäminen on lain mukaan tehtävä "todistettavasti". Siitä, mitä tämä käytännössä edellyttää, ei ole huumausaineiden viljelyyn käytettyjen aineiden ja laitteiden osalta erityissäännöksiä eikä selvityksen mukaan ohjeitakaan. Esimerkiksi alkoholin osalta tästä on alkoholijuomista ja väkiviinasta annetun asetuksen 31 §:ssä säädetty seuraavasti:

Alkoholijuoman todisteellinen hävittäminen on kysymyksessä silloin, kun hävittäminen on tapahtunut todistajan läsnä ollessa. Hävittämisestä on laadittava asiakirja, johon on merkittävä hävittämisen aika ja paikka sekä hävittämisen suorittanut henkilö ja läsnä ollut todistaja. Asiakirjasta on annettava kappale kullekin asianosaiselle.

Alkoholilain 60a §:n mukainen hävittäminen tulee sitä paitsi kyseeseen vain, kun omaisuudella ei ole sanottavaa myynti- tai käyttöarvoa. Tällaista rajoitusta ei huumausainelaisissa ole.

Todettakoon, että jo vahvistetun, mutta vasta 1.1.2014 voimaantulevan uuden pakkokeinolain (806/2011) 7 luvun 24 §:n mukaan vähäarvoinen esine tai esine, jonka hallussapito on rangaistavaa, voidaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä takavarikoimisen sijasta hävittää, ottaa valtion käyttöön tai myydä, jos esine ilmeisesti tuomittaisiin valtiolle menetetyksi eikä sitä tarvita oikeudenkäynnissä todisteena. Hävittäminen on tehtävä todistettavasti ja siitä on viipymättä ilmoitettava sille, jolta tai jonka luona esine on otettu haltuun, jos hän ei ole ollut paikalla esinettä haltuun otettaessa.

Omaisuuden hävittäminen tai sen rikkominen merkitsee puuttumista perustuslaissa turvattuun omaisuuden suojaan. Kysymys on myös lopullisesta toimenpiteestä, vaikkakin sinänsä yleensä rahalla korvattavissa olevasta. Omaisuuden hävittäminen pelkällä poliisin päätöksellä ilman tuomioistuimen ratkaisua on siinä määrin poikkeuksellinen toimenpide, että on nähtävissä vahvat perusteet sille, että myös huumausainelain 44 §:n mukaisessa hävittämisessä olisi aihetta noudattaa samaa menettelyä kuin alkoholijuomista ja väkiviinasta annetun asetuksen 31 §:ssä on säädetty.

Joka tapauksessa on puute, että selvityksen mukaan ei ole edes mitään ohjeistusta hävittämisen toimittamisesta ja kirjaamisesta. Käsitykseni mukaan Poliisihallituksen tulisi arvioida edellyttääkö tämä asiointi säädöksiä vai riittäisikö poliisin sisäinen määräys tai ohje.

Yksi mahdollisuus hävittämisen todentamiseen olisi hävitettävän omaisuuden kuvaaminen. Tämä olisi nykytekniikalla nähdäkseni varsin vaivatonta.

Kantelun tarkoittamasta yksittäistapauksesta totean, että en pidä huumausainelain 44 §:n edellyttämän "todistettavasti hävittämisen" kannalta riittävinä pelkkiä rikosilmoitukseen tehtyjä merkintöjä. Niiden mukaan "molemmat viljelmät purettiin ja kasvatusvälineistö otettiin poliisin haltuun" ja "asunnon kylpyhuoneesta ja keittiöstä löydettiin runsaasti lannoitteita ja ravinteita, jotka hävitettiin paikan päällä." Näistä merkinnöistä ei käy esimerkiksi ilmi, kuka hävitti tai purki, kuka voi todistaa tapahtumat ja kuka antoi määräyksen. Sitä paitsi se, että tässä tapauksessa paikan päällä edellä kerrotusti myös rikottiin omaisuutta, käy ilmi vasta minulle toimitetuista selvityksistä.

Myös Poliisihallitus ja poliisipäällikkö ovat lausunnoissaan katsoneet, että huumausaineen kasvatusrakennelman rikkomisesta olisi tullut tehdä merkintä tutkintailmoitukseen. Itse pidän siis perustellumpana vielä selkeämpää erillistä dokumentointia.

Saatan käsitykseni huumausainelain 44 §:n tarkoittaman omaisuuden hävittämisen kirjaamisesta hävittämismääräyksen antaneen komisarion ja paikalla olleiden partioiden johtajana toimineen ylikonstaapelin tietoon.

3.2.2

Vapaudenmenetys

Kantelija on ollut epäillyn huumausainerikoksen vuoksi vapautensa menettäneenä hieman alle kaksi vuorokautta.

Hän on käräjäoikeudessakin vaatinut valtiolta korvausta vapaudenmenetyksestään. Käräjäoikeus on hylännyt vaatimuksen katsoen, että kantelijan kiinniottamiselle ja pidättämiselle on ollut lailliset perusteet.

Käytettävissäni olevan selvityksen perusteella myös minä katson, että kantelijan vapaudenmenetys on ollut laillinen eikä kantelu tältä osin anna aihetta toimenpiteisiin. Vapaudenmenetysaika on myös asianmukaisesti otettu huomioon käräjäoikeuden tuomiossa.

3.2.3

Käsirauhoittaminen

Poliisilain 27 §:n mukaan poliisimiehellä on virkatehtävää suorittaessaan oikeus vastarinnan murta-
miseksi, henkilöön paikalta poistamiseksi, kiinniottamisen toimittamiseksi, vapautensa menettäneen pakenemisen estämiseksi, esteen poistamiseksi taikka välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi käyttää sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina.

Näin esimerkiksi käsirautoja voidaan käyttää silloin, kun se on puolustettavaa. Niiden käytön perusteltavuus on aina harkittava tilannekohtaisen kokonaisarvostelun perusteella. Kokonaisarvosteluun vaikuttavat muun muassa tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, mahdollisen vastarinnan vaarallisuus ja käytettävissä olevat voimavarat, jotka kaikki on suhteutettava keskenään asianmukaisesti.

Saatu selvitys ei viittaa siihen, että kantelijan terveydentila olisi asettanut erityisiä rajoituksia käsirautojen käytölle. Jää ylipäättään epäselväksi, mitä kantelija on tarkoittanut, kun hän on pitänyt moitittavana käsirautojen käyttämistä siksi, että hän oli sairaslomalla.

Saaduissa selvityksissä ei ole tuotu esiin mitään erityisen konkreettisia perusteita sille, että käsirautojen käyttö olisi ollut välttämätöntä. Ei ole esimerkiksi tuotu esiin, että kantelija olisi käyttäytynyt tavalla, joka olisi antanut aiheita epäillä pakoyritystä, vastarinnan tekemistä tai vastaavaa. Kysymys näyttää olleen pikemminkin rutiininomaisesta kuin erikseen punnitusta toimenpiteestä. En kuitenkaan katso asian antavan aiheita muuhun kuin, että kiinnitän poliisilaitoksen huomiota siihen, että käsirautojen käytön perusteltavuus on aina harkittava yksittäistapauksellisesti.

3.2.4

Kuulustelut

Vanhempi rikoskonstaapeli on kiistänyt painostaneensa kantelijaa kuulusteluissa kertoen niiden sujuneen normaalisti. Myöskään kuulustelupöytäkirjoista ei saa tukea kantelijan kertomalle. Hänenväitteensä tueksi ei käsitykseni mukaan ole saatavissa enempää asiaan vaikuttavaa selvitystä. Näin olen ei ole osoitettavissa, että kuulusteluissa olisi menetelty epäasiallisesti. Asia ei tältä osin anna aiheita toimenpiteisiin.

3.3

Lopputulos

Kiinnitän ylikonstaapelin ja komisarion huomiota kohdassa 3.2.1 esittämiini käsityksiin huumausainelain 44 §:n soveltamisesta. Lisäksi saatan tuossa kohdassa esittämäni käsitykset Poliisihallituksen tietoon mainitun lainkohdan soveltamiskäytännön ohjaamistarpeen arvioimiseksi. Pyydän Poliisihallitusta 31.12.2011 mennessä ilmoittamaan, mihin toimenpiteisiin havaintoni ovat mahdollisesti antaneet aiheita.

Lisäksi kiinnitän poliisilaitoksen huomiota kohdassa 3.2.3 esittämäni käsirautojen käytön yksittäistapauksellisesta arvioinnista.

Muihin toimenpiteisiin asia ei anna aiheita.

Lopuksi totean, että pakkokeinolain 1.8.2011 voimaantulleen muutoksen (871/2011) myötä sillä, jonka luona kotietsintä on toimitettu, on mahdollisuus saattaa tuomioistuimen arvioitavaksi, oliko kotietsinnälle edellytyksiä ja onko sen toimittamisessa menetelty pakkokeinolain (5 luvun 4 ja 5 §:n) mukaisesti. Laki koskee vain kotietsintöjä, jotka on toimitettu lainmuutoksen tultua voimaan ja asia on saatettava tuomioistuimen käsiteltäväksi 30 päivän kuluessa siitä, kun vaatimuksen esittäjä sai kotietsinnästä tiedon.